

SZERELEMTŐL HÁZASSÁGIG – 2. RÉSZ

A szerelmi szkepticizmus története

LAKATOS GABRIELLA

AZ 1931 ÉS 1944 KÖZÖTT KÉSZÜLT MAGYAR VÍGJÁTÉKOK TÖBBSÉGÉBEN A HÁZASSÁG A SZERELEM GYÜMÖLCSE, NEM PEDIG AZ ANYAGI ÉRDEKÉ.

A szerelmi és érdekházasság közti választás elkerülésének jellemző megoldását nevezhetjük a szerelmi szkepticizmus történeteinek. Ezekben a filmekben a főszereplő ugyanis retteg a hozományvadászoktól, mert nem hiszi el, hogy őt valaki önmagáért, a pénzértől, rangjától vagy szakmai pozíciójától függetlenül, pontosabban anélkül is szeretni tudná. A vagyona, társadalmi vagy szakmai helyzete által háttérbe szorított személyes kvalitásaiban kételkedő hős vagy hősnő annak érdekében, hogy a másik fél őszinte érzéseiről megbizonyosodjon, magát anyagi, társadalmi vagy szakmai szempontból alantasabbnak hazudja, vagy egy szerencsés félreértést követően nem vall színt valódi identitásáról, hanem belemegy a szerepjátékba. A próbára tett fél tehát abban az esetben érdemli ki a gazdagságot és a társadalmi rangot biztosító hős szerelmét, ha őt ezek nélkül, szegény, egyszerű emberként is szeretni tudja. Király Jenő ezt a történetípust a *kis boldogság mitológiájának* nevezi: „a harmincas évek glamúrfilmjével kombinált boldogságmitológiája a szerénység örömeit vezeti be divatos sikerreceptként. A kisemberek kis boldogsága a korideál. A kis boldogság mitológiájában a környezeténél szolidabb, harmonikusabb és derekasabb ember a próbák kiállása után megkapja az aranyat és az asszonyt (vagy ha nő: a férfit és az aranyat). Az arany a cselekményekben átváltható a mindenkor legáhítottabb szerencsejavarokra. A boldogság elve komikus princípiumként jelenik meg,

érvényesülése a komédiában és revü-filmekben a legteljesebb. Míg a komédiát a kis boldogság jellemzi, a kalandos akciófilm és a melodráma által kérészt nagy boldogság olyan cselekmények végpontján jelenik meg, melyekben a boldogtalanság, szenvedés és meghasonlás dominál, míg a szereplők végül meghaladják a konvencionális társadalom és személyiség határait és kitörnek egy olyan dimenzióba, ahol egymásra találásuk az emberiség újrakezdését jelképezi.” (Balogh Györgyi – Király Jenő: „*Csak egy nap a világ...*”)

A szerelmi szkepticizmus történeteinek egyik irodalmi előképe Mikszáth Kálmán *A Noszty fiú esete Tóth Marival* című regénye, melyből Székely István rendezésében 1937-ben készült filmadaptáció. Mikszáth regényének filmrevitele jó példa arra, hogy a szerelmi és az érdekházasság közti konfliktust a romantikus vígjátékok hogyan érvénytelenítik még abban az esetben is, ha az adaptált műnek ez a központi témája. (Szalay Károly: *A geg nyomában*.) A szerelmi szkepticizmus sémájára épül ezen kívül a *Meseautó*, a *Hétszilvafa*, a *Címzett ismeretlen*, valamint a *Pillanatnyi pénzzavar* (Martonffy Emil, 1938) és az *Ida regénye*. A felsorolt példák közül *A Noszty fiú esete Tóth Marival*t, a *Meseautó*t és a *Hétszilvafát* fogom részletesebben elemezni.

A NOSZTY FIÚ ESETE TÓTH MARIVAL (1937)

Székely filmjének cselekménye több ponton eltér a regénytől: egyrészt a Mikszáthnál kifejezetten ellenszen-

ves, léha és család huszártiszt, Noszty Feri a filmben (Jávor Pál) jóval szimpatikusabb fiatalemberként jelenik meg. A regényhez hasonlóan Ferit a filmben is megkönyékezi édesapja, Noszty Pál (Rajnay Gábor) azzal a mentőötlettel, hogy kössön érdekházasságot Tóth Marival (Szörényi Éva), az Amerikából nemrég hazatelepült milliomos Tóth Mihály (Köpeczy-Boócz Lajos) lányával annak érdekében, hogy a self-made man millióival meg tudják menteni az adósságban úszó, lecsúszott dzsentrifamíliát.

A regény központi eleme a jó házasság általi érvényesülés. Mikszáth művében Noszty Pál így oktatja ki vejét, a főispánt, mert az Feri kiházásítása ellen van: „Az csak nálatok, kis tót uraknál van meg, hogy előbb valami kenyérbe, többnyire állami kenyérbe ültök, és ha az megvan, asszonyt hoztok hozzá, gyermekeitek lesznek, akik ismét állami jászolhoz jutnak s ez így megy folyton-folyvást, míg csak a címerpajzst lefelé nem fordítják; nálunk, magyar uraknál megfordul a dolog, nekünk az asszony hozza a pénzt és a hivatal elviszi; nálatok a hivatal a bevétel, az asszony a kiadás. [...] Ferinek a feleség kell, hogy vagyont hozzon. Nincs abban semmi szégyenletes. A kard és a karikagyűrű hozták a domíniumot azelőtt. A kard már a kutyáé. Az ember legfeljebb penzionált generális lehet vele hatvanéves korában. A kardot, mint vagyonszerzőt, kicsavarták kezükből az idők, de a karikagyűrű még megmaradt.”

Lényegi különbség a két mű között, hogy a filmből hiányzik a regény központi elemét alkotó, aprólékos műgonddal felépített átverés. Mikszáthnál a főispán beiktatásán egy rokon megmutatja Ferinek Tóth Marit, és a fiúnak annyira megtetszik a csinos, fiatal lány, hogy úgy dönt, beleegyezik apja óhajába. De a lánnyal történő első találkozást ekkor még szánt szándékkal elodázza, ugyanis megtudja, hogy Mari rögeszmésen retteg attól, hogy a férfiak csak apja vagyona miatt érdeklődnek iránta. Feri rokona, Homlódy így fogalmazza meg a Marit emésztő szerelmi szkepticizmust: „Nem természeti törvény ez, nem állítom, bizonyára nincs ez bent az asszonyi állapotban, mint a teremő által beoltott jellemvonás, hanem egy betegség kifolyása, amelybe többnyire a gazdag

partik esnek. Ez a betegség abból áll, mindenkire gyanakszik, aki hozzája közelít, hogy a pénzére vetette ki hálóját, minélfogva hűvös, visszahúzó és bizalmatlan. A gyanakvás folyton nagyobbra harapódik, míg rögeszmévé válik, s elnyomja benne a természeti törvényt, a hiúságot. A végén már szinte megcsontosodott meggyőződése, hogy őt önmagáért senki sem szereti, s derűre-borúra osztogatja a kosarakat. Ez Tóth Mari belülről tekintve. Mert tudd meg, brúder, hogy az a millió forintocská, ami a leányra néz, furcsa kis lidérc. Nemcsak azokat zavarja meg, kik meg akarják kaparintani, hanem azt is, akinek a mátkaládájában van.” Mivel Feriről az egész környék tudja, hogy semmirekellő léhűtő, aki ráadásul már több lánynak (köztük Mari unokahúgának, Rózának) is csapta a szelet, tervet eszel ki a lány meghódítására. Célja az, hogy első találkozásukkor Mari ne tudja meg, hogy ő valójában a rossz hírű Noszty Feri, miközben ő maga eljátssza, hogy Marit hírből sem ismeri, tehát semmit sem tud igen kedvező anyagi helyzetéről. Így a későbbiekben, amennyiben a Tóth család vagy a közvélemény ré-

„A gyanakvás rögeszmévé válik”

(Székely István:
A Noszty fiú esete
Tóth Marival, 1937 –
Szörényi Éva, Jávor Pál,
Gózon Gyula)

széről felmerül annak gyanúja, hogy Feri egyszerű hozományvadász, Mari számára megdönthetetlen érvként fog szolgálni az a körülmény, hogy megismerkedésükkor Feri nem tudott még róla semmit, tehát anyagi megfontolástól mentesen szeretett belé.

A megfelelő alkalmat a szüreti bál szolgáltatja, ahol Feri vadásznak öltözve jelenik meg, Mari pedig ruhát cserél a szolgálólányával, hogy próbára tegye, egyszerű cselédlányként táncba viszi-e őt valaki. Ezzel szemben a filmben Feri a borontói fogadóban látja meg először Marit, és első látásra beleszeret, úgy, hogy *valóban* fogalma sincs róla, hogy a lány, akinek cigánynyal zenéltet és virágot küld, ugyanaz a személy, akit édesapja a család megmentése érdekében a feleségének szánt. (Ezt a tényt a filmkészítők azzal is egyértelműsítik, hogy ugyan Feri érdeklődik a pincéernél a lány kiléte felől, de az csak annyit tud elmondani róla, hogy a családjával együtt éppen átutazóban van.)

A regényben Feri intrikálása odáig fajul, hogy az átverés lelepleződését követően addig ügyeskedik, amíg eléri, hogy Marival egy éjszakára kettesben maradjon, és

így a Tóth szülőknek ne legyen más választásuk, mint hogy kompromittált, tehát tisztes házasságra immár esélytelen lányukat Ferihez adják. Tóth Mihály hosszú gyöttrődést követően látszólag beleegyezik a frigyebe, de a történet zárlatában bosszút áll Ferin és családján azzal, hogy az utolsó pillanatban megszökteti feleségét és lányát, közvetlenül a szertartás előtt faképnél hagyva és megalázza az esküvőre összegyűlt násznépet, a Noszty-családot és Ferit.

A filmben vonakodva bár, de Feri beleegyezik abba, hogy apja kérésének megfelelően érdekházaságot kössön Tóth Marival, és azért vesz részt a szüreti mulatságon, hogy jövődöbelijével megismerkedjen. Ott azonban nem az elegáns ruhába öltözött, Tóth Marinak hitt cselédlányt (Kiss Manyi) viszi táncba, hanem a vendéglőből ismert, parasztgúnyába öltözött Marit. Tánc közben Feri és az áruhás milliomoslány között a következő párbeszéd hangzik el:

- „- Ez volt a kisasszonyod, ez a cifra?
- Igen. Csinos, ugye?
- Hát, megjárja. Nekem te tetszel.
- Pedig nagyon gazdag ám.
- Kell a kutyának a pénze.
- Maga nem szeretne sok pénzt?
- Hát, ha van, jó, ha nincs, az se baj.”

A filmben tehát Feri deklarálja, hogy a szerelem számára fontosabb az anyagi javaknál. Később a Feribe ugyancsak szerelmes, féltékeny Róza elülteti a bogarat Mari fülébe, hogy a léha, adóságokban úszó fiatalember valószínűleg kezdettől fogva tudta, hogy kinek udvarol. Mari először hisz unokahúgának, de amikor megtudja, hogy Feri az a titokzatos fiatalember, aki a borontói vendéglőben virágot küldött neki, akkor bizonyossá válik számára a fiú őszinte szerelme. Míg tehát a regényben Feri gátlástalan intrikálása valóban megtörténik, a filmben ez csupán vádként fogalmazódik meg, Feri pedig az első pillanattól kezdve érdek nélkül vonzódik Marihoz. Azért érdemi ki a lányt és a hatalmas vagyont, mert akkor is őt választaná, ha egyszerű, szegény cselédlány lenne. A regénnyel szöges ellentétben a film végén Feri nem csak Mari kezét és vagyonát nyeri el, de huszártiszti rangját is visszakapja, melyet a történet kezdetén azért veszített el, mert hazudott feleségének (Petheő Attila) a váltóügyeiről.

MESEAUTÓ (1934)

Mikszáth regényéhez hasonlóan a *Meseautóban* is a gazdag fél, ez esetben a férfi főhős önértékelésének problémája áll a történet középpontjában. A film kezdő jelenetében Szűcs János (Törzs Jenő), a budapesti Központi Bank vezérigazgatója arra készül, hogy szakmai és szerelmi életéből is szabadságolja magát. Szűcs a következő párbeszédben vall barátjának, Péterffy Tamásnak (Herczeg Jenő) a magánéletével kapcsolatos negatív érzéseiről:

„- Hát mi történt veled, Jánoskám? Mit jelent ez az általános szerelmi le szerelés?

- Semmit, szabadságra megyek.

- Persze a Riviérára.

- Nem. Fel valahova északra. Elég volt a forró éghajlatból, unom már.

- Hát mi történt veled? Csalódás?

- Mondom, semmi. Valahogy rájöttem arra, hogy ez a könnyelmű életmód nem illik Szűcs vezérigazgató úrhoz.

- Ugyan, kérlek, hát ez a karriered titka. Munkában korrekt és zseniális, egyebekben egy kedves csirkefogó. Hát ezért szeretnek a nők.

- Meg a pénzemért, a rangomért, a vagyonomért. Tudod, mikor az ember negyven felé jár, ez is eszébe jut. Hát erről van szó, öregem.”

Ezzel egyidőben a bankba új alkalmazott érkezik: a szerény kispolgári körülmények között élő Tóth Vera (Perczel Zita) tisztviselői állást kap, és első munkanapját követően az újonnan megpasztalt önállóság mámorában egy elé gáns autószalomban magát potenciális vásárlónak kiadva eljártssza, hogy meg akar venni egy méregdrága autót – pont azt, amelyet a vezérigazgató számára rendeltek meg. A szerelmi kalandoktól megcsömörlött Szűcs szemtanúja a jelenetnek, és a lány színjátékán rögvést átlátva maga is cselhez folyamodik: eladónak adja ki magát, később pedig elküldeti a lánynak az autót, azzal a hazugsággal leplezve machinációt, hogy a nem mindennapi ajándékot Vera az autószalontól mint tízezredik vásárló kapta. Szűcs ezt követően felkeresi Vera családját, és Tóth János sofőrként bemutatkozva felajánlja, hogy fuvarozást vállal az autóval, cserébe pedig az így szerzett bevételt a családdal megfelelezik. Szűcs örömmel veti bele magát újdonsült szerepébe, és idővel őszinte szerelem szövődik közte és Vera között. A megtévesztés célja a Szűcsöt

egy ideje már foglalkoztató dilemma feloldása: a nők vajon önmagáért vagy csupán a pénzéért és pozíciójáért szeretik? Szeretheti-e őt valaki társadalmi, anyagi és szakmai sikereitől függetlenül, egyszerű, szegény sofőrként is? „A szerelem az ember kimenője társadalmi helyzetéből. Az összetévesztési komédiák áruhás szerelmi próbái kimondott céljuknál, a szerető őszinteségéről való megbizonyosodásnál mélyebb célokat szolgálnak. A szerelem kimene kíti az embert a formális viszonyokból, amelyeknek rabjává vált. Ezért olyan frusztráló a nő mint áru, és a szerelem mint szolgáltatás. [...] A szerelem olyan ősidetitást, énmagot bányász ki az emberből, amelyet maga sem ismer; életre kelti a formális viszonyok által elhalásra ítélt legfontosabb 'belső halott objektumot', az igazi ént. A filmekben a magasabb státuszú fél szorul rá a szerelmi önfelfedezésre, az igazság a spontánabb és problémamentesebb fél ajándéka.” – olvashatjuk Balogh Gyöngyi és Király Jenő elemzésében. „Az önkonkurenciára épülő szerelmi háromszögek a megkettőzött fél szorongásain alapulnak. A félelem lényege, hogy az ember hatalmával, pénzével, hazugsággal, szerepjátszással, pózzal, státusszal, presztizzsel szerezte a nőt, nem ő maga, hanem társadalmi helyzete a címzett. A szorongások felvetik a kérdést: ki ez az 'ő maga'. Ha nem a kisémbert, ha nem az, amit elért, akkor nem lehet más, mint a kezdet, az ősalap, a benne rejlő kislé.”

Veráról időközben a bankban elterjed a pletyka, hogy a vezérigazgató szeretője. A félreértés oka, hogy a lány főnöke, Halmos Aladár (Kabos Gyula) egy alkalommal szemtanúja lesz, amint Vera a drága autón érkezik a munkahelyére, és óvatos érdeklődésére a lány elmagyarázza, hogy az autót ajándékba kapta, mert ő volt a „tízezredik.” Amikor ezt követően Szűcs személyesen ad utasítást, hogy emeljék fel Vera csekély fizetését, a vezérigazgatóba régóta szerelmes titkárnő, Kerekes Anna (Gombaszögi Ella) és Halmos azt hiszik, hogy a lány Szűcs szeretője.

A *Nosztly-fiúhoz* hasonlóan a *Meseautóban* is megjelenik a szerelmi próbatétel-tematika. Egy alkalommal Szűcs bevallja barátjának, Péterffynek, hogy Vera előtt addig fogja a sofőr szerepét játszani, „amíg azt nem mondja nekem, a sofőrnek, hogy szeret. Egyszer már

szeretnék meggyőződni arról, hogy férfi is vagyok, nem csak vezérigazgató.” Ekkor váratlanul megjelenik Szűcs lakásán a munkahelyi pletykák miatt zaklatott Vera, és a lebukás elkerülésének érdekében Péterffy fogadja a lányt Szűcs vezérigazgatóként. Vera azzal a kéréssel érkezik, hogy vonják vissza a fizetésemelését, de amikor Péterffy udvarolni kezd neki és megkérdezi tőle, hogy elmenne-e vele vacsorázni, a lány zavarában igennel felel, majd gyorsan távozik. Szűcs anynyira elkeseredik Vera reakcióján, hogy elhatározza: próbára teszi őt. Lillafüredi víkendet szervez kettőjük számára, ahol azonban megjelenik a Péterffy által játszott ál-vezérigazgató is. A próbatétel lényege, hogy a hősnőnek választania kell az ál-vezérigazgató és a szegény sofőr szerepébe bújó valódi vezérigazgató között. Ahogy a *Magyar filmek 1896-2021* lexikon *Meseautó*-szócikkében olvasható: „Míg előbbi a gazdagságot és presztizzst jelképező Lillafüredi Palotaszállóban elköltendő pazar, több fogásos, pezsgős vacsorára invitálja Verát, utóbbi a falusi kiskocsmába, ahol kispörkölt és kisfróccs a menü. A lány az egyszerű sofőrt választja a gazdag vezérigazgató helyett, és egy átmeneti krízist követően – Vera tudomást szerez az átverésről, és bosszúból elhiteti Szűccsel, hogy mégiscsak az anyagi javak fontosak számára – a film végül lánykéréssel végződik. A hősnő érdek nélküli vonzalmát bizonyítja a film utolsó jelenete is: miután Szűcs megkéri Vera kezét, a lány választja ki az eljegyzési vacsorát (kispörkölt és kisfróccs), mely gesztus tovább hangsúlyozza Vera materiális megfontolásoktól mentes szerelmét.

A *Meseautó* történetével a filmkészítők pontosan felismerték a korabeli mozinézők vágyait, akiknek zöme a gazdasági világválság okozta nélkülözés, munkanélküliség és a minimális mobilitási lehetőségek világában éltek életüket. A film cselekménye a korszak embere számára azt sugallta: a boldogulás nem csak a pénz és rang erőszakos, törtető hajszolásával lehetséges, hiszen a hősnő azért érdemli ki a vagyont és a társadalmi felemelkedést biztosító vezérigazgató szerelmét, mert őt nem csak gazdagon, de egyszerű, szegény sofőrként is szeretni tudja.”

Míg a főszereplők története az érdek házasságtól való rettegést tematizálja,

a mellékkarakterekhez kapcsolódó cselekményszál ugyanezt a témát sokkal pragmatikusabban ábrázolja. „A komikus szál utal a valóságra, mellyel a romantikus szál korrigált el-lenvilágot állít szembe. A komikus szál a lemondások története.” (Balogh-Király: „Csak egy nap a világ...”) Halmos a vezérigazgató titkárnőjének, Kerekes Annának udvarol, és nem is titkolja, hogy házassági szándékát elsősorban az anyagi megfontolás motiválja, a nő ugyanis sokkal jobban keres, mint ő.

„- Nézze, Anna kisasszony. Beszéljünk lelkiekről nyíltan. Magának van havi 800 pengő fix fizetése. Nekem is van, már tudniillik fölmegey mindennel együtt havi 320-ra. Az összesen 800 és 320, az anyyi, mint 1120. Tudja, hogy én milyen úri módon tudnám ebből eltartani magát? Talán már az én fizetésemre nem is lenne szükség. Azt én szépen betenném a bankba, eltenném öreg napjaimra. Már... illetve, hogy a maga öreg napjaira.

- Nézze, kedves Halmos. Maga ne akarjon gondoskodni sem az öreg, sem a fiatal napjaimról.

- Hát sajnós a fiatal napjairól már le-késtem.

- Úgy, és ezt a szemembe meri mondani?

- Dehogy, mondom én ezt a háta mögött is.”

Amikor aztán a film zárójelenetében Szűcs előlépteti Halmost, hálából a közte

„A sofőrt választja a vezérigazgató helyett”

(Gaál Béla: *Meseautó*, 1934 – Perczel Zita és Törzs Jenő)

és Vera közti konfliktus elsimításában játszott nélkülözhetetlen szerepe miatt, Halmos okafo-gyottnak érzi, hogy ezek után megházasodjon:

„- Kívánjon magának valami-t, Halmos úr, én boldogan teljesítem.
- Drága vezérigazgató úr... tetszik tudni, az Anna kisasszonynak is van havi 800...

- Rendben van, igazgató úr, magának is lesz havi 800-a.

- Igazán? Hiszen akkor nem köll nekem megnősülni.”

A filmes szakirodalom *meseautó-víg-játékként* vagy *meseautó-sémaként* hivatkozik arra a történetípusra, amely rendszerint a fővárosban és polgári környezetben játszódik, a szerelmese-ket társadalmi szakadék vagy anyagi különbség választja el egymástól, és a dramaturgia fontos részét képezi a szerepjáték: az egyik fél szándékosan vagy a körülmények összjátéka révén hazudik saját társadalmi vagy anyagi helyzetét illetően annak érdekében, hogy próbára tegye a másik fél szerelmét. Nemeskürty István *A meseautó utasai* című könyvében az írja, 1934 és 1939 között 75 film készült a *Meseau-tó* sémája alapján, Vajdovich Györgyi azonban a korabeli vígjátékokról szóló tanulmányában (*Vígjátékváltozatok az 1931-1944 közötti magyar filmben*) ki-emeli, hogy Nemeskürty beclése nagy valószínűséggel túlzó: ő nagyjából 17 filmet sorol a vélhetően a *Meseautó* inspirációja alapján készült művek

közé. (*Ez a villa eladó; Az új rokon; 120-as tempó; Fizessen, nagysád!; A kölcsön-kért kastély; Háromszázezer pengő az utcán; Pesti mese; Köszönöm, hogy elgázolt; Három sárkány; Barátságos arcot kérek; Címzett ismeretlen; Elnökkisasz-szony; A csúnya lány; Dunaparti rande-vú; Lovagias ügy; Maga lesz a férjem; Úrilány szobát keres*) 1934 és 1939 között 142 játékfilm készült, ami azt jelenti, hogy a harmincas évek máso-dik felében készült filmek fele az általa „bárgyú meseként” aposztrofált *Meseautó* utánezata. Mivel Nemeskürty a szóban forgó korszak filmjeit – gyakran degradáló hangnemben – egysíkú, ol-csó szórakoztatófilmek dömpingjeként jellemzi, az olvasó élhet a gyanúperrel, hogy az általa vélelmezett nagyszámú „*Meseautó*-utánezat” ezen véleményé-nek igazolását szolgálja. Noha, ahogy Vajdovich fogalmaz, „ezek a filmvíg-játékok messze nem annyira egysíkúak, mint az a köztudatban él. Az 1931-33 közötti korai korszakban számos, ké-sőbb meg nem honosodott vígjátéki formával kísérleteztek, és 1936-37-től kezdve több vígjátéki típus jelenik meg, mely folyamatot felerősíti a film-ipar 1939-től politikai okokból zajló átalakulása. [...] Mint minden műfaji filmgyártás, a kor filmvígjátéka valóban épít a jól bevált sémák sűrű ismétlge-tésére, azonban számtalan új vonáso-kat beemeló kísérletet és észrevétle-nül maradt érdekes darabot is rejt.”

HÉTSZILVAFA (1940)

A *Hétszilvafa* hősnője Szabó Éva (Turay Ida), az újjgazdag gyáros, Szabó Péter (Mály Gerő) egyetlen lánya. Éva intel-ligens, magabiztos és talpraesett, aki a gyár ügyeinek intézésében is aktívan részt vesz. Mikszáth hősnőjéhez hason-lóan a családi vagyon miatt igencsak bizalmatlan a neki udvarló férfiakkal szemben. Amikor egy bankügynökkel (Fáy Béla) folytatott tárgyalás közben a házasság témájára terelődik a szó, a következő párbeszéd hangzik el Éva és a férfi között:

„Mondja, kérem, miért csinálja eze-ket?

- Mit?

- Azt, hogy itt intézkedik, aláír, tele-fonál.

- Az apám éppen eleget dolgozott, megteremtette ezt a gyárat, birtokot vásárolt, vagyont gyűjtött. Itt az ideje, hogy pihenjen.

- De ez nem magának való. Egy fiatal lánynak férjhez kell menni.

- Babona.

- Miért, nincs kérője?

- Van.

- Na, és mi a foglalkozása?

- Mi lehet egy gazdag lány kérőjének a foglalkozása? Hozományvadász.”

Amikor egy ízben Éva helyettesíti édesapját a szomszéd földbirtokossal, idősebb Bereczky Tamással (Csortos Gyula) folytatott tárgyaláskor, a szálloda egyik vendége, ifjabb Bereczky Tamás (Szilassy László) a hotel halljában figyelmes lesz az idős úr és Éva közt lezajló hangos szóváltásra. Mivel azt hiszi, hogy Évát inzultálják, ismeretlenül a lány segítségére siet. Éva először visszautasítja Tamás lovagias gesztusát, mivel azt hiszi, hogy a fiú számára ez csak ürügy, hogy megismerkedhessen a gazdag gyáros lányával. Határtalanul boldog tehát, amikor megtudja, hogy Tamás gyerekkora óta Argentínában élt, ahonnan most, az édesanyja halálát követően tért haza első ízben Magyarországra, tehát fogalma sincs arról, hogy Éva kicsoda. Amikor Tamás randevút kér tőle, a hősnő nem hajlandó elárulni, hogy hol laknak, arra hivatkozva, hogy családja rettentően szegény.

Tamás ezt követően Szántódra utazik, hogy találkozzon gyerekkora óta nem látott édesapjával, idősebb Bereczky Tamással. A valamikori gazdag földbirtokos azonban időközben teljesen tönkrement, kastélyát és földjei nagy részét megvette a mesterlegényből gazdag gyárossá vált Szabó Péter, az idős Bereczky pedig azóta nővéreinél, Emmánál (Berky Lili) és Saroltánál (Vasary Piri) él. Amikor Tamás tévedésből az immár a Szabó család tulajdonában lévő egykori Bereczky-birtokra állít be, meglátja Évát, és megtudja az egyik cselédétől (Maklár Zoltán), hogy a lány Szabó Péter, az új tulajdonos lánya. Éva rettentő boldog, amikor viszontlátja Tamást, mert azt hiszi, hogy a fiú időt és fáradságot nem sajnálva kiderítette a hollétét. Bár Tamás most már tisztában van Éva valódi identitásával, ezt nem árulja el a lánynak, aki így tovább folytatja a szerepjátékot: azt hazudja, hogy nemrég került gazdasági cselédként Szabóék alkalmazásába.

Bár a regénybeli Noszty Ferivel ellentétben Tamást valóban őszinte szerelem és egyenes szándék vezérli, a két család közti ellenségeskedés végered-

ményben mégis a hozományvadászat gyanújába keveri a fiatalembert. Szabó ugyanis jó ideje szeretné megvenni Bereczkyék utolsó 50 hold földjét, ezzel utat szerezve a vasútállomáshoz. Bereczky azonban nem hajlandó eladni a földet annak eszmei értékére hivatkozva: az ugyanis már 500 éve a Bereczkyek tulajdonát képezi, és bármilyen rosszul is ment a család sora, ettől a hét szilvafát magába foglaló területől sohasem váltak meg.

Amikor Szabó és Bereczky között a szóban forgó földdarab miatt veszekedés tör ki, Bereczky diadalmasan kijelenti, hogy a családi birtok visszaszerzésében most már fia, Tamás is a segítségére lesz. Amikor ezt követően Szabó tudomást szerez az Éva és Tamás közt kialakulóban lévő szerelemtől, lánya legnagyobb félelmét látja realizálódni a férfi udvarlásában, majd, miután ezt Évával is közli, az összetört szívű lány azonnal kikoszorúzza Tamást.

Ugyancsak Mikszáth regényét idézi a polgári értékrend és a dzsentri-mentalitás, valamint a születési és a pénzarisztokrácia szembeállítás. A korábban említett veszekedés alkalmával például a következő szóváltás hangzik el Szabó és az idősebb Bereczky között:

„- Én közölhetem az igen tisztelt úrral, hogy mi Bereczkyek már harcos emberek voltunk világ életünkben, és már néhányszor visszaszereltük a Bereczky-birtokot.”

- Az én apám meg patkolókovács volt és én mellette kezdtem. És ha mi egyszer megmarkoltunk valamit, azt nem engedték el.”

Az ízig-vérig self made man, racionális üzletember nem érti, hogy szomszédja miért ragaszkodik az ősi birtokhoz annak ellenére is, hogy valós értékénél jóval többet kaphatna érte. A dzsentri viszont a tönk szélére kerülve sem hajlandó megválni ősei földjétől, ez ugyanis az utolsó dolog, amely a Bereczkyeket a család múltbéli patinás nagyságához köti, mivel a birtok, a vagyon és a titulus már rég elveszett. A film kezdőjelenete rögtön felhívja a néző figyelmét a deklasszáldás tényére, az idős Bereczky ugyanis a szállodába bejelentkezve idegesen figyelmezteti az őt méltóságosként megszólító portást, hogy már nem illeti meg őt ez a titulus. Bereczky és Szabó karakterén keresztül a múltba révedés és a jelenbeli tettek fontosságának

szembeállítását is megfigyelhető. Míg a dzsentri kizárólag ősei múltbeli nagyságára képes fókuszálni, még ha ez a jelen helyzetére vajmi kevés befolyással is van, a self made man a jelennek él, és saját felmenői alacsony státuszára hivatkozva hangsúlyozza saját kvalitásait, mint aki kizárólag kitarításának és szorgalmának köszönhetően, a merev társadalmi hierarchiát legyőzve jutott fel a kiváltságosok felső kasztjába. Ez a szembenállás fejeződik ki a következő, a gyáros és Tamás közt elhangzó párbeszédben:

„- Az apám ragaszkodik a birtokhoz.

- Nagyon szép a kedves apjától, de egyben érthetetlen is.

- Miért érthetetlen? Ön is ragaszkodik ehhez a gyárhoz.

- Az nagy különbség, kérem. Ezt a gyárat én alapítottam. Ez egy kis kovácsműhely volt. Az én verejtékes munkámhoz fűződik itt minden szöglet.”

A léha dzsentri életmóddal kapcsolatos lenézését Szabó kifejezésre is juttatja, amikor közli Tamással, hogy Éva sohasem lesz a felesége: „azt a földet, amit a Bereczkyek három generáción keresztül elmuksizáltak, nem fogja most egy Bereczky visszamuksizálni a kislányom ablaka alatt.”

Noha a film végén – *A Noszty-fiú... film*es verziójához hasonlóan – a pénzarisztokrácia, valamint a születési arisztokrácia lecsúszott képviselőinek gyermekei házasságot kötnek, Tamás már a kétféle életstílus hibrid képviselőjeként jelenik meg. A birtokot csupán bosszúból akarja visszaszerezni, mert Éva kosarat adott neki, de az ősi föld és a család múltbéli nagysága valójában vajmi keveset jelent a számára. Bár apja unszolására éjjeli szerenád ad Évának, mivel a Bereczkyeknél ez családi hagyomány, a lánynak később megvallja, hogy hivalkodónak tartja ezt a szokást. Apjával, a passzivitásba merevedett, cselekvésre képtelen, dacos és léha, a család megmaradt pénzét folyamatosan ellumpoló tipikus dzsentrivel ellentétben Tamás élelmes, kellő ravaszsággal és üzleti érzékkel megáldott fiatalember. Amikor tudomást szerez róla, hogy Szabó meg akarja vásárolni a banktól a gyár részvényeit, ahol jelenleg csak kisebbségi tulajdonos, azonnal felvásárolja a részvénytöbbséget, hogy később a családi birtokért cserébe felajánlja azt Szabónak. •